

PESNIKOV VRT, ZEMLJA U JEZIKU

(Lucija Stupica: *Čelo na suncu, Agora, Zrenjanin, 2008*)

Liriku odnekud, i oduvek, poimam kao rasprostiranje finih čini – mreže – u kojoj je ulovljeno, i neizbežno upleteno, više od jednog sunca.

Preosetljivost tih niti neće, međutim, propustiti da dojadi i kada se poneki od ulovljenih biljura utopi. Kada oglasi i prohujalost, zabludu, nedomašenost, izneveren sopstveni lik. Mreža i o tome svedoči – zatreperi – zabeleži poremećeni sklad, i čini to bez prenaplašeno-
sti, ili dodavanja jarkih boja nastaloj praznini.

Svetla i tamna sunca, uostalom, svuda su, na nebu i u nama, a između njih tanka je nit, sâmo klatno bivanja. Iza njegove osi pak, meka je, plastična, gotovo muzički osetljiva podloga pisma, na kojoj su otisnute, i na kojoj ožive i plešu zbilje i obmane, susreti i rastanci, naši svakodnevni prohodni kroz prostor i vreme, dodiri sa drugima, koji nas tronu i prosvetle, pre no što utonu u nas, i iznova nas sačine – načinom koji snaži, i kaže – tu sam, pod svodom sopstvenog srca. A tu tek, kao i pod onim spoljašnjim, velikim lukom neba, ništa neću izbeći, ništa me neće mimoići.

U tome ključu, najtananije breme unutarnjeg bića u poeziji Lucije Stupice (1971) u isti mah je i baštinik najtrajnijeg lirskog nasleđstva.

Putevi kojima hodimo u susret drugima i oni koji nas dovode do sopstvene granice, sa koje se vraćamo pozleđeni, ne siromaše unutarnje galerije, biblioteke, čitaonice, izložbene prostore potkrovlja i najmanje odaje intime u ovoj poeziji, gde obitavaju pejzaži, likovi i događaji jednom odmotane filmske trake iskustva, koja čini da se sred arhiva njihovih odležanih boja i mirisa, što više ne postoje, budimo ozareni oblošču same spoznaje, kao što se i svet budi, bujanjem novih šumora, boja i tajni, sklopljenih ponad tek ucrtane senovite tačke iščeznuća svakog minulog trenu.

Raskršća su u ovoj poeziji ono što su putevi u lirici. Grančice mraza, sa one strane okna, ali i vidik ka ulici i snežnom trgu, kojima ćemo tek proći, i koji će primiti naše stope, a mi pak njegovu lakoću, topljivost, i sopstveni bol.

Ta posve osobena gradnja unutarnjeg bića, koja uprkos svoj ranjivosti ustrajava, čuvajući, umesto sentimentalnih recidiva i efemernih supstitucija, sam supstrat postojanja, i krepeći njegovo obnavljanje, ponovno rađanje, ohrabreno mekim otiscima i čistim obrisima senzacija i pamćenja – drugačijim od onih u golom oku vremena – u ovoj poeziji kao polazište bira neposredni životni fragment, sa ishodnim ehom u metamorfozama njegove esencijalnosti, tako bliske vanvremenoj lirskoj suštini, ali i otvorenom, mnogolikom i vazdušnom ustrojstvu dinamičnih i modernih lirskih perspektiva, koje je Lucija Stupica još na početku svog pevanja neosetno pretvorila u uverljivi poetski kredito:

*Moj list. Tvoje pero.
Bele noći su zakopale lica,
umorna od iščekivanja da ih
pustim kroz vrata.*

*Kameni vekovi sa otiscima:
želim da se rastanem sa njima,
da nacrtam lice, čiste crte,
padnem u sebe i dignem se*

u drugim očima.

*O, zimski dani na vrhovima
Prstiju!*

(„Dugi zimski dani“)

Način na koji pesnikinja priziva i slika fluide, dajući bujan i maštovit izraz egzistencijalnom oprezu i skepsi, koliko i uvek svežem ritmu osetljivog krvotoka pesme, upravo je taj prianjajući, topli dah uz okno. Uz lov na sunca, svakidašnji gutljaj plavetnila, „tri minuta za čaj“, ili radosni izlazak u novi dan, taj dah podjednako podupire i toplu arhitektoniku enterijera (sasvim u skladu sa pesnikinjinim profesionalnim obrazovanjem), što odaje muziku svoje celokupne unutarnje građe – sveta od reči.

Osetljivu ravnotežu Lucijine pesme tako tvore koliko jasna svest o trenu, razdoru celine, „pukotini na staklenom nebu“, toliko i nada da odrazi u telu, duši i svesti neosetno mogu da pređu u svoje drugo postojanje, dostupno prizivima refleksije i evokacijama stiha (*Da bih prešla granicu/ potrebno mi je prelivanje zvukova/ u boje, sve manje senke/ i prokrijumčaren jezik zemlje*), nežno poverenje, dakle, u mogućnost da se u drugim dimenzijama, slivenih boja i utišanih tonova, dâ izvajati njihov drugi lik.

Istovremeno je to i neprekidno otvoren, nečujni poziv da u iste tihe prostore senzacija i duha uđu novi impulsi, osetljivi merači životnih vibracija, koji svedoče da smo tu. Mi, putnici kroz nepoznato, novu gradsku vrevu, lektire svakodnevnih uzburkanosti i smiraja, izazove svih drugosti, ali i kroz zamamnu draž što u neposrednosti tek nastalog pastela, ili crteža u bojama vazduha, čaja, lišća, raskvašenog snega i tuša, koji čini pesmu, svedoči da sam život postoji, i da je stih – taj potez nikao iz čula, tela i emocije, a produžen kičicom u etru – ispisan upravo u njegovu slavu.

Senzibilna mreža reči ukida hijerarhiju, i stoga je epifanijski obojena istaknutost i izdvojenost motivskog detalja, tek uslovna visina, i samo na drugi, mističan način, izbalansirana i drugačije shvaćena dubina. Istančano probran povod i motivska sprega spram koje mreža zatreperi, spremna da ih primi, pre je otvoreni opit saznavanja čulima, i kožom, svega što se dešava samo jednom, negoli doslovnost odmeravanja i pragmatična valorizacija. Neposredna snaga i lepota tih najosetljivijim sensorima proverenih vrednosti, što jednako pripadaju praznično osvetljenim prizorima razlistane ambijentalnosti koliko i unutarnjem trezoru spontanih uvida, asocijacija, sećanja i emocija, stvara sliveni skript dvostrukog pisma, jednovremeni dokument viđenog i nevidljivog.

Intrigantni oslonac ove poezije nije samo njena iskrenost, i istinitost, već i činjenica da verizam – proistekao iz nepomučne optike, senzacija, osećanja, sećanja – uspeva da objedini udaljene stvarnosne dimenzije koje se otvaraju, spleću i razilaze, i onda kada nam pesma prenosi ubedljiv urbani šum, prizore sa razglednica svakodnevlja – ulazak u prodavnicu, šetnju trgom, saobraćajni metež – kao i kada hitro, u poslednjem času pre doživljajnog utrnuća, kao pred utonuće u san, beleži simultane i naizgled neizgovorive njihove vančulne odjeke.

Igra dopiranja do drugog lica stvarnosti i pesme tako je zapravo uvek novi ciklus koji obnavlja godišnja doba duše. Jer *anatomija melanholijske i radosti*, pojam koji ova poezija usvaja i dosledno ga razvija u svom fino raščinjenom sentimentu, istovremeno obnavlja primarnu energiju tragalačke i otkrivalačke žudnje, koja, i nakon realnih uminuća pojedinačnih priča, iznova narasta, čista i cela, otvorena ka svemu: muzici, knjigama, pejzažu, nepoznatom drugom. A uvek daleko od lako datih obećanja.

Jer i u intimnom, i u urbanom obrubu ove lirike, nazire se promenljiva, gotovo kosmička, opalna konstanta postojanja, koja pali i gasi sazvežđa, čini naše postojanje krhkim i kolebljivim drhtajem između jednog *da* i *ne*, danom koji pleše, baš kao što se i u *Gradskoj divljini ruše nasledstva, / otvaraju i zatvaraju tuneli...* Realnost se ukazuje kao teško ostvariv dijalog daljina – „nemilosrdan i lep ovaj svet“ – koji nadahnjuje, utoliko pre, Lucijine posvete običnostima, svakodnevnom detalju, neretko i samoći, kao zaljubljenosti u iskru koja može da se izgubi u tami. Dvoznačnost, izvedena na granicu lirskog paradoksa, stoga je zalag britkosti i bistrine njenog svedenog izraza, katkad prožetog autopoetičkom cezurom (*Negde na pola puta između uzdaha / i epigrama, boravim u reči*), koju, nepretenciozno uvedenu u ritam pesme, formulišu njeni stihovi.

U do sada objavljenim zbirkama (*Čelo na suncu*, 2001; *Vetrolov*, 2004; *Ostrvo, grad i drugi*, 2008), koje u celini predstavlja zrenjaninska Agora, u vanrednom, sinergijskom i istančanom prevodu Ane Ristović, Lucija Stupica posvedočuje svoj dosledan, rafiniran i unutar sopstvenih krugova inovantan put.

Kritičari koji prate njen rad, posve razumljivo, traže u njenoj pojavi i one spone što ovu skladnu, a opet i zagonetnu poeziju povezuju sa poetskim nasleđem i današnjim tokovima slovenačke književnosti. Jasno je, međutim, da lirika Lucije Stupice pre svega pronalazi svoje orijentire i svoje okrilje u pismu kulture, gradeći ravnotežu između urbane dinamike, zvukova sadašnjosti, i neiscrpnih traganja za formama verbalne i muzičke tišine, kao i u rasponima koje markiraju apostrofi i citati prozних, filmskih, slikarskih i muzičkih dela proteklog i ovog veka, a posebno, njen otvoreni dijalog sa poezijom različitih epoha – sa poezijom u najdubljoj suštini – što je, u konačnom podvlačenju crte, i čini pesnikom zrelosti, sposobnim da ponese breme svojih strahova, saznanja i ljubavi, ali i da jasno oblikuje primarni profil svoje različitosti, svoju samoću, i svoje traganje. U svakom od naslovnih fenomena njene poslednje zbirke, na primer – *ostrvo, grad, drugi* – njena je pesnička egzistencija. I jedno od lica njenog poetskog subjektiviteta.

Ukorenjenost u samom pismu, pak, otvorenost živih i obnovljivih stvaralačkih pitanja iz arsenala nasleđa i modernosti, ne umanjuje draž ove samosvojne poezije. „Ne treba sve razumeti“, duhovito i pronicljivo kaže naslov jedne njene pesme. I ona je upravo živi, kao zbilju u kojoj ne dešava se *Ništa epohalno, ništa komplikovano*. Tim jednostavnim potezima ocrtan je „Pesnikov vrt“:

*Okreneš se na sunčanoj postelji, ustaneš,
baciš loptu psu, da potrči, i usklikneš,
glasno, ka nebu. Takav je, eto, dan,
voli te sa svih strana.*

To je poprište koje čini njenu optiku tako uzbudljivom i svežom, u svakom stvaralačkom ciklusu, u nanosima boja vremena, ogledalima stvarnosti – taj prostor ispresecan fleševima gradskih svetala, brzinom poruka (*...filmovi su poruke, knjige su poruke,/ ti si poruka dok se šetaš kroz dan,/ još poslednji put se daješ ljudima i konačno/ shvataš da si sopstvena misao. Već dugo. Da si na svom/ početku. Da odlaziš u drugu napetost; „Maglena lađa“*) – ta tačka u vremenu, a i pored svega, tako temeljno izdvojena od njega, drugačija od huja epohe.

Jer poetička perspektiva koja otvara dominantni Lucijin rakurs sadržana je u pesnikinjinom uverenju da *istorija uvek promaši suštinu čoveka./ Iza datuma su reči i slike,/ važnije od samih datuma,/ reči, koje gore i koje se gase/ kada su tužne i same („Dvoje“)*. Sred bučnosti i polomne snage istorije, njena poezija uspeva da ostane smirena i setna. I tako lirski lična.

Postoji u ovim stihovima, naime, nepomućena vera u mogućnost opstajanja u akustici zvuka i tišine, u prostoru reči i „međurečeničnog muka“, gde je u stalnim vibracijama sazdan pesnikov dom – „zemlja u jeziku“, po prirodi stvaralačke vokacije apartna, ali istovremeno okrenuta drugima: *Zemlju ti darujem u jeziku,/ u dlanu, u imenu, brate. Jer nebo/ je predaleko („Pitam se“)*. I tako zgusnuta, holografska stvarnost, u kojoj

*Sve zavisi od gutanja sperme
koju život izbaci u prolaznost,
od doživljaja teme i od toga,
kako te dirne raskoš sunca.*
(„Lepi izgubljenici“)

Sa tom nekonvencionalnom notom njenog ličnog sentimenta obnovljena je motivska partitura klasične lirike, koju Lucija Stupica razastire u svom tonu, iskristalisanom bistrinom najširih opreka, najdubljeg registra, i najprisutnijeg znaka njene pesme, koja podjednako i istovremeno obitava u regionima *pneume* i *erosa*. U policentričnom kosmosu, sa više sunaca. Među stranicama „nežnog herbarijuma“, koji nije drugo do skrovito mesto na koje bi, van vremena, *valjalo odvesti dušu na remont,/ i po nekoj analogiji slika opet je sastaviti*.

Gde vazduh, blistav od svetlucavosti, od dodira i oblikovanja, unutar tek prividno omeđenih središta pesme, čini dvoznačan doživljaj ove poezije: smirujući i eteričan, a u isti mah nemiran i pokretački – u spoznajama da je svet dom, a pesnik pustolov pred njegovim vratima – i da u oba ova statusa pesme počiva njena esencijalnost, koja „aplauz životu“ – sa obe strane prazničnih svetlosti – čini tihim i prozračnim. Kao disanje, ispevano u slavu disanja.